

Asia: VN/20427/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1 Tausta

SOSTE kiittää mahdollisuudesta lausua ja toteaa, että luvussa on kiitettävästi kuvattu toimintasuunnitelman tarpeellisuus, helteiden aiheuttamat keskeiset haasteet ja nykytilan kokonaiskuva. SOSTE esittää, että lukuun lisätään maininta siitä, että ilmastonmuutoksen hillitseminen kasvihuonekaasuja vähentämällä on ensisijaisen tärkeää, ei ainoastaan ilmastonmuutokseen ja hellehaittoihin varautuminen ja sopeutuminen.

2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

SOSTE kannattaa toimintasuunnitelmassa mainittuja tavoitteita.

3 Riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät

SOSTE toteaa, että riskiryhmiä ja haavoittuvuutta lisääviä tekijöitä on kuvattu luvussa, mutta asiaa voisi käsitellä vielä nykyistä kattavammin.

SOSTE korostaa, että haavoittuvat ryhmät ovat erityisesti riskissä helteiden aikana. Maahanmuuttajien osalta tiedonsaannin esteitä voivat olla kielimuuri, kulttuuriset erot sekä rajallinen pääsy digitaalisiin viranomaiskanaviin, minkä vuoksi viestintää tulisi tarjota selkokielellä, useilla kielillä ja myös ei-digitaalisissa kanavissa. Riskejä voimistaa väestön ikääntyminen.

Rakennuskanta on osin vanhaa, ja monissa asunnoissa ei ole riittävää viilennystä. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat henkilöt, jotka poistuvat kotoaan harvoin tai eivät lainkaan.

4 Riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi

Toimintasuunnitelmaluonnoksessa esitetään, että kansallisen varautumisen edistämiseksi tulisi perustaa poikkihallinnollinen hellevarautumisen seurantaryhmä. SOSTE kannattaa seurantaryhmän perustamista, mutta esittää, että kolmannen sektorin edustajat lisätään mukaan kutsuttaviin tahoihin.

Toimintasuunnitelmassa kolmannelle sektorille osoitetaan merkittävä ja monipuolinen rooli helteen terveyshaittojen ehkäisyssä, erityisesti riskiryhmien tavoittamisessa, käytännön tuen tarjoamisessa sekä viestinnän ja viranomaisohjeiden välittämisessä. Samanaikaisesti suunnitelmassa kuitenkin esitetään, että poikkihallinnolliseen hellevarautumisen seurantaryhmään kutsutaan edustajia ministeriöistä, viranomaisorganisaatioista ja tutkimuslaitoksista, mutta kolmannen sektorin toimijoita ei mainita lainkaan. Tämä on ristiriitaista ottaen huomioon seurantaryhmän keskeinen tehtävä edistää yhteistyötä eri toimijoiden välillä sekä tukea varautumisen toimeenpanoa käytännössä. Kolmannen sektorin toimijat ovat usein keskeisessä asemassa erityisesti haavoittuvien ryhmien tavoittamisessa ja paikallistason toimien toteuttamisessa, joten niiden asiantuntemuksen ja käytännön kokemuksen sivuuttaminen heikentää seurantaryhmän kykyä muodostaa kattava tilannekuva ja edistää vaikuttavaa toimeenpanoa. Tämän vuoksi on perusteltua, että seurantaryhmään nimetään myös kolmannen sektorin edustajia.

SOSTE pitää myös erittäin tärkeänä huomiota, että hellehaittojen ehkäisemiseksi tarvitaan resursseja ja investointeja. On myös hyvä huomioida, että järjestöihin kohdistuvat avustusleikkaukset tulevat jatkossa vaikuttamaan niiden toimintaedellytyksiin, ja sen myötä myös mahdollisuudet edistää helteen terveyshaittojen torjuntaa voivat osaltaan kärsiä. Myös vapaaehtoistoiminta vaatii koordinaatiota ja resursseja.

SOSTE toteaa myös, että hellevarautumiseen tarvitaan selkeä koordinaatio sekä vastuunjako, myös hellehaittojen seurannan osalta.

5 Hellevaroitussjärjestelmä

SOSTE kannattaa hellevaroitussjärjestelmän kehittämistoimia, ja toteaa, että kehittämiseen ja toimenpiteisiin on varattava myös riittävät resurssit.

6 Viestintä

Helteen terveyshaitat kytkeytyvät oikeudenmukaisuuteen, sillä ne eivät kohtele kaikkia yhdenvertaisesti. Taustalla vaikuttavat taloudellinen, alueellinen ja digitaalinen eriarvoisuus. Siksi helteisiin liittyvästä terveysviestinnästä tulisi tehdä monikanavaista: esimerkiksi vaaratiedotteet eivät tavoita kaikkia, erityisesti jos viestintä nojaa liikaa digitaalisiin kanaviin. Kansalaisviestinnässä tulisi ottaa huomioon eri kohderyhmät kuten vieraskieliset, iäkkäät ja aistivammaiset. Eri kohderyhmille viestiminen ei voi olla vain järjestöjen vastuulla, mutta järjestöjen asiantuntemusta kannattaa hyödyntää eri kohderyhmille suunnatun viestinnän suunnittelussa.

7 Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen

Kolmannen sektorin toimijat on tunnistettu suunnitelmassa. Niillä on tärkeä tehtävä mm. viestimisessä ja kriisinhallinnan tukitehtävissä. Järjestöjen kautta saadaan myös tärkeää kokemustietoa. Järjestöt ovat kumppaneita, mutta niidenkin rooli pitäisi selkiyttää osana varautumisen rakenteita sekä valtakunnallisesti että alueellisesti. Tämä edellyttää myös järjestöjen toimintaedellytysten turvaamista ja riittävää rahoitusta, jotta ne voivat osallistua haavoittuvien ryhmien tavoittamiseen, viestintään ja arjen tukeen.

Luvussa 7.4. on käsitelty muiden toimijoiden roolia helteen terveyshaittojen ehkäisyssä, ja listaus on sinällään varsin monipuolinen ja kattava, mutta tarvitaan tarkempi toimintasuunnitelma, miten nämä eri toimijat saadaan aktivoitua toimintaan ja tiedostamaan myös omat vastuunsa ja roolinsa. Muissa toimijoissa on mainittu mm. taloyhtiöt, mutta niiden osalta ei ainoastaan asukkaiden, vaan myös taloyhtiöiden hallituksia ja isännöitsijää voisi kannustaa pitämään yhteyttä erityisesti

yksinasuviin, iäkkäisiin ja toimintarajoitteisiin asukkaisiin sekä varmistamaan heidän vointinsa hellejaksojen aikana. Näitä eri toimijoiden mahdollisia rooleja, ja niiden ”aktivoimista” on syytä tarkentaa käytännön toimitasuunnitelmaa ja koordinaatiota valmisteltaessa.

8 Pidemmän aikavälin toimenpiteet

Uudisrakentamisessa helteiden lisääntyminen tulisi huomioida nykyistä systemaattisemmin esimerkiksi materiaalivalinnoissa, rakennusten sijoittelussa ja viilennysratkaisuissa. Asuinalueiden suunnittelussa tulisi lisäksi turvata riittävä viherpeitteisyys siten, että säilytetään olemassa olevaa puustoa, istutetaan uusia puita, sillä puusto tarjoaa varjoa, viilentää ilmastoa ja tukee asukkaiden hyvinvointia. Nykykäytännöissä puustoa karsitaan usein liiallisesti, jolloin sen suojaava ja virkistystä tukeva merkitys jää huomioimatta. Myös taloyhtiöiden piha-alueille tulisi edellyttää varjopaikkoja, kuten katoksia.

Terveysuojelua ja asumisterveyttä koskeva sääntely perustuu yleiseen velvoitteeseen ehkäistä asuinympäristöstä aiheutuvia terveyshaittoja. Kylmyyteen liittyvät olosuhteet ovat olleet aiemmin selkeämmin määriteltyjä kuin kesäaikaiset korkeat sisälämpötilat. Päivitystarpeena olisi mm. täsmentää kiinteistön omistajan ja ylläpidon vastuut sekä määrittää selkeämmät toimenpiderajat tilanteisiin, joissa sisälämpötilat nousevat toistuvasti tai pitkäkestoisesti terveydelle haitallisiksi.

Terveysneuvonnan toimitilat: korkeat sisälämpötilat voivat heikentää potilaiden vointia, lisätä nestehukkaa ja komplikaatioiden riskiä sekä vaikeuttaa henkilökunnan työskentelyä. Tämä tekee asiasta myös potilasturvallisuuskysymyksen. Selkeät raja-arvot tukisivat ennakoivaa varautumista, tilojen suunnittelua ja tarvittavien viilennystoimenpiteiden käyttöönottoa.

Luonnoksessa mainitaan, että asumisterveysasetusta ollaan uudistamassa, ja SOSTE kannattaa, että asetuksen toimenpiderajoja muutetaan siten, että lämpötila-arvojen määrittelyssä huomioitaisiin paremmin haavoittuvat ryhmät.

9 Työterveys ja työsuojelu – ei kommentteja

10 Seuranta ja arviointi – ei kommentteja

11 Toimenpiteet – ei kommentteja

Liite Toimijoiden ja sidosryhmien roolit ja vastuut hellevarautumisessa

SOSTE haluaa viitata luvun 7 kohdalla antamiinsa kommentteihin.

Lisäksi SOSTE huomauttaa, että tällä hetkellä ei ole olemassa yhtenäistä rekisteriä eikä tapaa sote-järjestöjen tavoittamiseen. Tarvitaan kansallinen toimintamalli järjestöjen ja eri viranomaisten yhteistyöhön rauhanajan kokonaisturvallisuuden, kuten hellevarautumisen, tukemisessa.

Marttinen Kirsi
Tamminiemi Kaarina
Kiiskinen Päivi
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry